Disputatio DE IVSTICIA EX LIBRO QVINTO ETHICORVM ARIstotelis ad Nicomachum, proposita

A

VICTORINO STRIGELIO, IN ACADEMIA LIPSICA VIII. CALEND. MAII, Anno CHRISTI M. D. LXIII.

IN OFFICINA VOEGELIANA.

BIBLIOTEKA ELBLĄSKA

Starodruki

PROPOSITIO PRIMA DE IVSTICIA.

OMnium, quæ in hominum doctorum disputatione versantur, vt ait Cicero in primo de legibus, nihil est profecto præstabilius, quam plane intelligi nos ad iusticiam esse natos, neque opinione, sed natura constitutum esse ius.

II.

Ex hoc dicto Ciceronis perspicuum est, quanta gratia debeatur Aristoteli, qui in quinto libro Ethicorum eruditas definitiones & diuisiones iusticiæ & iuris tradidit, easq; partim ex consuetudine sermonis, partim ex ipsis naturæ fontibus hausit.

III.

Alia, inquit, est iusticia vniuersalis, alia particularis. Sunt autem duæ species iusticiæ particularis, distributiua & commutatiua, nec sunt plures.

IIII.

Ut autem triplex est ordo hominis, primus erga Deum, de quo Cicero grauißime dixit: Prima est homini cum Deo societas. Secundus erga nos ipsos, in quo danda est opera, vt motus animi rationi pareant, ne velut incustoditi & paßim vagantes liberius exultent. Tertius erga alios homines: Ita tres definitiones iusticiæ vniuersalis

tradi solent, vna à vera Dei Ecclesia, Altera à Platone, Tertia ab Aristotele.

V.

Iusticia vniuersalis secundum Ecclesiæ doctrinam est integra conformitas motuum cordis, & omnium virium cum Deo seu cum lege Dei. Idem est enim dicere, congruere cum Deo, & congruere cum lege Dei, quia Deus talis est, sicut se in lege descripsit.

Axioma theologicum

VI.

Plato iusticiam vniuersalem sic definit, vt sit obedientia omnium virium erga rectum iudicium rationis, id est, conseruatio ordinis diuinitus instituti.

VII.

Eandem definit Aristoteles esse obedientiam erga omnes leges honestas ad nos pertinentes, vt Aristides nominatur iustus, quia non violat vllam legem honestæ societatis, in qua versatur.

VIII.

Descriptio iusticiæ à Clemente Alexandrino tradita, δικαιοσύνη ἐστὶ κοινωνία θεοῦ μετὰ ἰσότητος, Iusticia est communicatio, qua Deus se nobis communicat, & est conseruatio ordinatæ æqualitatis, complectitur vniuersalem & particularem iusticiam. Ac prior quidem pars loquitur de prima tabula, & de actionibus diuinis in renatis. Altera vero de actionibus ordinatis erga proximum.

Etsi

IX.

Etsi autem multæ sunt definitiones iusticiæ particularis apud Platonem in primo & secundo πολιτειῶν: tamen definitio Simonidis, quam Iurisconsulti amplexi sunt, admodum concinna est, & dextre intellecta conuenit vtriq; speciei, commutatiuæ & distributiuæ: Iusticia est constans & perpetua voluntas, suum cuiq; tribuens.

X.

Altera diuisio iusticiæ his verbis ab Aristotele recitatur: Iusticia particularis, aut est commutatiua, aut distributiua. Commutatiua est quæ seruat æqualitatem Arithmeticam in contractibus & pœnis sine discrimine personarum. Distributiua est, quæ recte ordinat personas seruata Geometrica æqualitate.

XI.

Huius diuisionis eruditissima ratio est: Iusticia particularis gubernat omnes actiones in societate. Quicquid autem agimus cum aliis, est aut rerum communicatio, aut personarum ordinatio. Manifestum est igitur duas esse species iusticiæ particularis, quarum altera personas ordinat, altera regit rerum communicationes, & constituit æqualitatem Arithmeticam.

XII.

Si quis autem requirit, vnde sumserit Aristoteles hanc pulcerrimam collationem specierum iusticiæ ad Arithmeticam & Geometricam pro-

portionem, nihil est quod expedire tam facile possimus. Nam Plato, cuius discipulus γνησιώτατος fuit Aristoteles, in sexto de legibus, cum summa venustate & grauitate disputat, æqualitatem Arithmeticam non solum in contractibus, sed etiam in omni compensatione rerum efficiendam esse, Geometricam vero, quæ & Tyrannidem & popularem licentiam prohibet, salutarem esse ciuitatibus.

XIII.

Arithmetica Analogia est, in qua positis tribus aut pluribus numeris, omnes distant æqualibus differentijs. Hanc recte accommodat Aristoteles ad rerum communicationem, quæ vagatur in infinitum. Non posset autem in infinitum procedere, nisi seruaretur Arithmetica æqualitas, quia vna pars generis humani exhaurirretur & periret.

XIIII.

Geometrica Analogia est, cum tribus aut pluribus terminis dispositis, non numerorum differentia consideratur, sed seruatur æqualitas proportionum. Diuiditur autem Geometrica in continuam & discretam. Continua est, quæ in tribus terminis consistit, Discreta nominatur, in qua termini quatuor, sex aut plures inter se comparantur.

XV.

Hoc discrimen ideo recitatur, vt facilius declarari

clarari possit, quæ species Geometricæ proportionis ad iusticiam distributiuam congruat. Nam in distributiua iusticia non habet locum proportio continua. Sunt enim duo termini rerum, & duo personarum constituendi, qui non pariunt continuam proportionem.

XVI.

Et quoniã in distributiua iusticia vtendũ est permutata proportione, ex Euclide assumatur huius argumentationis descriptio. Est ergo ἐναλλὰξ λόγος*, id est, permutata proportio seu ratio vicissitudinis, sumtio antecedentis comparatæ ad antecedentem, & consequentis ad consequentem, vt sicut se habent 8. ad 4. ita se habent 2. ad 1. Ergo* ἐναλλὰξ*, Sicut se habent 8. ad 2. Ita 4. ad 1.*

XVII.

Nunc si placet hanc formam argumentandi ad iusticiam distributiuam accommodemus. Sicut in Geometrica proportione discreta rationes inter se comparantur: Ita in distributiua fit collatio personarum & officiorum, & quæruntur personæ aptæ singulis generibus, vt sicut se habent scientia rei militaris & eloquentia, sic se habent Cæsar & Cicero. Ergo sicut Cæsari committendus est exercitus, ita Ciceroni mandanda est togata administratio. Hæc forma argumentandi vocatur argumentum ex permutata proportione.

XVIII.

Cum autem noticiæ sint gubernatrices actionum, Aristoteles optimo ordine adiungit partitionibus iusticiæ sapientißimam distinctionem legum naturæ & iuris positiui, quia iusticia in hominibus est velle & imperare membris conformia legi.

XIX.

Ac leges quidem naturæ sunt noticiæ principiorum practicorum, & conclusionum ex his extructarum de regendis moribus, congruentes cum æterna & immota norma mentis diuinæ, insitæ nobis diuinitus, vt sint testimonia, quod sit Deus, & qualis sit, & regant nos, vt congruat obedientia nostra cum voluntate Dei.

XX.

Ius vero positiuum est decretum legitimæ potestatis, non pugnans cum iure naturæ, sed addens ad ius naturæ circumstantiam aliquam probabili ratione, non necessario definitam.

XXI.

Sed inter ius naturæ, & ius positiuum hoc interest, quod cum ius naturæ loquatur de genere, & habeat suas demonstrationes, & vbique sit idem, & neq; tolli neq; abrogari possit, ius positiuum loquitur de specie, & ratum est partim propter autoritatem legislatoris, partim propter probabilem rationem, nec vbiq; idem est, deniq; mutari & solet & potest.

XXII.

Discernatur etiam summum ius ab æquitate. Etsi enim genere congruunt, quia vtroq; probantur recta & damnantur contraria, tamen gradibus differunt propter circumstantias.

XXIII.

Est igitur summum ius cum leges seuere sine mitigatione retinentur, etiam cum propter circumstantiam aliquam probabilis ratio erat mitigationis.

XXIIII.

ἐπιείκεια vero seu æquitas est probabilis mitigatio summi iuris in aliqua circumstantia, præsertim in casu, de quo non principaliter lex loquitur.

XXV.

Et quoniam ἐπιείκεια aut publica est, aut priuata, publicam illam quæ in iudicijs versatur Magistratibus & Iurisconsultis relinquamus, qui sapientißime disputant, vtrum iudicandum sit ex scripto iure, an æquitas extra scriptum quærenda sit, priuatam vero, cuius tres sunt gradus, nisi exercebimus, nihil dilectioni erga proximum relinquemus.

XXVI.

Primus gradus est eleganter ferre communes hominum infirmitates, quæ non puniuntur legib. De hoc gradu Plinius dixit: Qui vicia odit, homines odit. Nemo enim sine vicijs nascitur

Optimus ille eſt, qui minimis vrgetur, vt ait Horatius.

XXVII.

Secundus gradus eſt, ambigua facta non calumnioſe in deteriorem partem flectere, non leuia errata odioſe amplificare, nec arcana traducere, ſed tegere & ſanare.

XXVIII.

Tertius gradus eſt, ante contumaciam candide & amanter monere errantem & peccantem, & hoc officio reuocare eum in viam. Hi tres gradus in vita latiſsime patent, & nunquam dilectioni deſunt occaſiones in his declarandæ lenitatis & æquitatis.

XXIX.

Sit autem doctrina de æquitate eo nobis gratior, quia Euangelium eſt dulciſſima ἐπιείκεια *legis diuinæ. Nam Deus non ſolum diſpenſat de ordine naturæ, ſed etiam de ſua lege, cuius ordo firmior eſt, quam ordo in cauſſis phyſicis, vt oſtendit hiſtoria primorum parentum. Etſi enim hic ordo ſancitus erat, vt primi parentes propter peccatum extinguerentur: tamen Deus placatus interceſſione ac deprecatione filij pœnam æternam eis remiſit, & pœnas in hac vita inenarrabili bonitate mitigauit. Ipſum vero Euangelium nullam admittit diſpenſationem, ſed manet immota regula: Qui credit in filium, habet vitam æternam, Qui non credit in eum, iam iudicatus eſt.*

Poſtre-

XXX.

Postremo recitat Aristoteles gradus delictorum pugnantium cum iusticia & iure. Alia, inquit, delicta sunt voluntaria, alia inuoluntaria.

XXXI.

In doctrina, quam Iurisconsulti profitentur, tres gradus delictorum traduntur, dolo facta, culpa, item casu facta. Et culpæ gradus lata, leuis & leuissima.

XXXII.

Dolus proprie nominatur delictum, ad quod concurrunt mens sciens quid sit agendum, & voluntas libera contra rectum iudicium faciens. Hic gradus plurimum habet turpitudinis, quia maior est contumacia voluntatis, quando mens videt quid agat.

XXXIII.

Culpa lata est, cum quis crassa negligentia peccat, non tamen affectata, vt cum aliquis rebus suis saluis amittit depositum, quia hoc forte negligentius custodiuit.

XXXIIII.

Etsi autem disputatur, An lata culpa sit dolus: tamen recte dicitur, toto genere distare do-

lum

lum & culpam, id est, peccata ignorantiæ, & omißionis non affectatæ, vt infinitum discrimen est inter lapsum Euæ, & negligentiam Mariæ amittentis filium, quem putabat esse in comitatu amicorum.

XXXV.

Reliqui sunt gradus leuis culpa & leuißima, quæ ignorantiam circumstantiarum aut negligentiam leuiorem continent, vt si quis non tribuat nomen consulis Magistratui in alio oppido, cuius ipse non est ciuis, ignorans eum esse consulem.

XXXVI.

Hæc sunt præcipua capita, quantum ego existimare possum, de quibus disserit Aristoteles in quinto Ethicorum, qui inter omnia Philosophica scripta de virtutibus velut gemma insignis eminet. Vtinam vero in scholis concionantem iusticiam placide audiamus, eiq; iuste viuendo obtemperemus, cum hæc vna sit non ἄμουσος disciplina & vera Philosophia, vt præclare & sapienter à Platone in sexta epistola scriptum est.

PROBLEMA DIALECTICVM.

An prima figura syllogismorum ideo sit perfectißima, quia aliarum duarum figurarum syllogismi ad hanc reduci possunt?

Phy-

PHYSICUM.

An doctrina Galeni de contrarijs saporibus pugnet cum Aristotelis sententia, cum ille contrarios esse dicat acrem & acerbum, hic vero dulcem & amarum?

ETHICUM

An recte à Platone dictum sit, Philosophos esse iustos, quod in veri inuestigatione versentur, cum nihil in vitæ societatem conferre videantur?

FINIS.

Wan ein alter eine junge nimptt
Eines gewissen gold er klinge
Darauff wirt d alt gewyss
Mit sanffter geyst ins paradis
Doch ist besser also gredt
Das auff einem zerbrochenen schlett
Oder altem schlimmen karren
Noch d hellen gefaren, mit grossen kume
ren D. Lobwasser.

Si qua sede sedes, et si tibi commoda sedes,
Illa sede sede, nec ab illa sede recede.